

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

07-02-99М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи

з освітньої компоненти

«ОСНОВИ ДЕРЖАВНОСТІ ТА ПРАВА»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
усіх освітньо-професійних програм спеціальностей НУВГП
денної та заочної форм навчання

Схвалено науково-методичною
радою НУВГП
Протокол № 3 від 08.06.2022 р.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Основи державності та права» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня усіх освітньо-професійних програм спеціальностей НУВГП денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Міщук І. В., Подвірна О. В. – Рівне : НУВГП, 2022. – 19 с.

Укладачі: Міщук І. В., к.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін; Подвірна О. В., старша викладачка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Відповідальний за випуск: Міщук І. В., к.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Вчений секретар науково-методичної ради   Костюкова Т. А.

Протокол засідання кафедри № 7 від 28.04.2022 р.

Зміст

Передмова.....	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура.....	3
1.1. Опис навчальної дисципліни.....	3
1.2. Тематика практичних занять.....	5
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	6
1.4. Критерії та шкала оцінювання.....	6
2. Плани практичних занять.....	8
3. Самостійна робота студентів.....	13
4. Рекомендована література.....	15

© Міщук І. В.,
Подвірна О. В., 2022
© НУВГП, 2022

Передмова

Шановні студенти!

Освітня компонента “Основи державності та права” є актуальною і сприяє формуванню індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти.

Дана навчальна дисципліна є теоретико-практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують правову культуру майбутнього фахівця.

Основи державності та права – це загальнотеоретична фундаментальна юридична наука, що досліджує головні закономірності розвитку і функціонування держави і права, розробляє методологію, головні наукові поняття, категорії і теоретичні конструкції юриспруденції та її взаємозв’язок з іншими науками. Дана дисципліна є основою для підготовки, що має на меті допомогти набутти основ фундаментальних знань, що стануть підґрунтям у вивченні та розумінні правової держави та громадянського суспільства.

Пропоновані методичні вказівки допоможуть вам зорієнтуватись при підготовці до практичних занять та організувати самостійну роботу.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис освітньої компоненти

Мета освітньої компоненти «Основи державності та права» надання студентам систематизованого матеріалу в сфері державно-правових явищ. Полягає у формуванні у здобувачів знань із теоретичних знань про сутність, зміст і форми держави і права, їх особливості в українському суспільстві. Вивчення цієї навчальної дисципліни передбачає процес усвідомлення студентами комплексу загальних базових знань про державно-правові явища, державно-правову організацію суспільства; отримання уявлень про

основні категорії, що відображають особливі властивості держави і права; з'ясування закономірностей становлення та розвитку загальнотеоретичної юридичної науки та значення загальнотеоретичних знань для наступної практичної діяльності тощо.

Завдання освітньої компоненти полягає у одержанні здобувачами теоретичних та практичних знань про розуміння поняття держави, її елементів, функцій та завдань.

У результаті вивчення освітньої компоненти здобувач освіти повинен:

знати:

- методи (методологію) пізнання держави і права;
- поняття та ознаки держави;
- наукові погляди щодо сутності держави;
- особливості становлення державно-правової організації в Україні;
- поняття типу держави, фактори, які його визначають; поняття та структуру форми держави тощо;
- поняття та сутність права;
- функції та принципи права;
- поняття та види джерел (форм) права;
- критерії класифікації та види норм права;
- поняття, ознаки та структурні елементи системи права;
- функції та принципи правотворчості;
- поняття, сутність та призначення систематизації нормативно правових актів;
- поняття, ознаки та види правової поведінки;
- особливості та предмет регулювання суспільних відносин;
- принципи та гарантії законності;
- типи (сім'ї) правових систем світу тощо.

вміти:

- володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями;

- правильно, логічно, послідовно та обґрунтовано викладати свої думки про складні юридичні явища;
- використовувати теоретичні знання у трудовій практиці;
- аналізувати та тлумачити норми права;
- безпомилково застосовувати правові приписи на практиці;
- використовувати правові процедури захисту прав і свобод людини.

1.2. Тематика практичних занять

№	Назва теми	К-сть годин
Модуль 1		
1.	Основи державності: роль та значення держави.	2
2.	Права та обов'язки людини та громадянина.	2
3.	Громадянське суспільство.	2
4.	Правова система: поняття та характеристика елементів.	2
Модуль 2		
5.	Основи конституційного права. Основи трудового права та права соціального забезпечення.	
6.	Захист прав і свобод людини в сучасному суспільстві.	2
7.	Правовідносини та юридична відповідальність.	2
8.	Роль та значення міжнародних Нормативно-правових актів в правовій системі України.	2
	Всього	16

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів освіти з освітньої компоненти проводиться у формах:

- оцінювання роботи здобувачів освіти на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях;
- оцінки розв'язання ситуаційних завдань та участі у обговоренні проблемних питань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з освітньої компоненти «Основи державності і права» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених силабусом освітньої компоненти;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом освітньої компоненти, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних занять;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів.

Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань;
- розв'язання ситуативних завдань;

- написання есе та тез.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження здобувача освіти не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру ;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Національна шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ І

Змістовний модуль 1

Тема 1. Основи державності: роль та значення держави.

План заняття

1. Поняття та ознаки держави.
2. Поняття та елементи держави (форма державного правління, устрою, режиму).
3. Характеристика гілок влади: законодавча, виконавча, судова.
4. Поняття «права держава» та його ознаки.
5. Поняття механізму держави.
6. Поняття, ознаки та види функцій держави.

Контрольні питання:

1. Що таке держава, як політичного утворення?
2. Охарактеризуйте історію становлення поняття «держава»?
3. Назвіть найвідоміші теорії походження держави.
4. Назвіть елементи держави, та охарактеризуйте їх.
5. Що таке правова держава, і в чому відмінність від «держави» в загальному розумінні?
6. Які вам відомі гілки влади в Україні?
7. Що таке функції держави та які вони бувають?

Тема 2. Права та обов'язки людини та громадянина.

План заняття

1. Характеристика поняття прав людини.
2. Характеристика поняття прав громадянина.
3. Поняття правоздатності та дієздатності.
4. Конституційні права та обов'язки громадян.

5. Характеристика категорій: Соціальні права. Культурні права. Економічні права. Політичні права.

Контрольні питання:

1. Розмежуйте поняття «права людини» та «права громадянина».
2. Назвіть які конституційні права та обов'язки людини ви знаєте.
3. Назвіть які конституційні права та обов'язки громадянина ви знаєте.
4. Що таке правоздатність та дієздатність, момент виникнення та припинення.

Тема 3. Громадянське суспільство.

План заняття

1. Громадянське суспільство та його ознаки.
2. Основні завдання, яке виконує громадянське суспільство та його базові інститути.
3. Організації громадянського суспільства у виборчих процесах.
4. Місцева демократія: стан правової інституалізації та ефективність її механізмів. Форми громадської участі в ОТГ: успіхи та проблемні аспекти. Громадський контроль.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте поняття Громадянське суспільство. Назвіть його основні ознаки.
2. Охарактеризуйте «інститути», які притаманні громадянському суспільству.
3. Яку роль виконує громадянське суспільства у виборчих процесах?
4. Місцева демократія, суть, значення та характеристика.

Тема 4. Правова система: поняття та характеристика елементів.

План заняття

1. Визначення поняття правова система.
2. Порівняльна характеристика системи права та системи законодавства.
3. Співвідношення системи права та системи законодавства, систематизація законодавства: поняття та види.
4. Визначення поняття «реалізація права».
5. Характеристика форм реалізації права: додержання норм, виконання норм використання норма та застосування норм права.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняття правова система.
2. Порівняльна характеристика системи права та системи законодавства – схожі та відмінні риси.
3. Охарактеризуйте системи права та системи законодавства.
4. Що необхідно розуміти при визначенні поняття «реалізація права».
5. Охарактеризуйте форми реалізації права: додержання норм, виконання норм використання норма та застосування норм права.

МОДУЛЬ II

Змістовний модуль 2

Тема 5. Основи конституційного права. Основи трудового права та права соціального забезпечення.

План заняття

1. Конституційне право України
2. Основи трудового права.
3. Основи права соціального забезпечення України.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте основні засади конституційного права України.
2. Поняття трудового права та трудового законодавства.
3. Охарактеризуйте що таке трудовий договір та право на відпустку.
4. Як в Україні реалізується право по допомозі у зв'язку з безробіттям?
5. Що таке право соціального забезпечення, характеристика та основні поняття.

Тема 6. Захист прав і свобод людини в сучасному суспільстві.

План заняття

1. Судовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина.
2. Позасудовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина.
3. Альтернативні процедури захисту прав людини.

Контрольні питання:

1. Які основні права і свободи людини і громадянина ви знаєте?
2. Що розуміється під поняттям судового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина?
4. Назвіть альтернативні процедури захисту прав людини і громадянина?

Тема 7. Правовідносини та юридична відповідальність.

План заняття

1. Поняття правовідносин, їх структура та види.
2. Загальні засади юридичної відповідальності в Україні.
3. Поняття, підстави та особливості кримінальної відповідальності.

4. Дисциплінарна відповідальність працівників.
5. Цивільна відповідальність: поняття, особливості.
6. Поняття, підстави та межі господарської відповідальності.

Контрольні питання:

1. Що таке правовідносини, що входить в їх структуру?
2. Назвіть види та особливості правовідносин ?
3. Що розуміється під поняттям «юридична відповідальність»
? Назвіть види відповідальності.
4. Що таке злочин? Які його ознаки?
5. Охарактеризуйте склад злочину.
6. Назвіть поняття та ознаки юридичної відповідальності.
7. Що таке дисциплінарний проступок?
8. Назвіть види відповідальності, яка врегульовується
нормами трудового права.
9. Які є санкції в господарському праві?
10. Які є санкції в цивільному праві?
11. Що є підставою для кримінальної відповідальності?
12. Що таке презумція невинності?

Тема 8. Роль та значення міжнародних Нормативно-правових актів в правовій системі України.

План заняття

1. Форми реалізації норм міжнародного права.
2. Імплементацийні механізми застосування норм міжнародних договорів України. Місце у внутрішньому правопорядку міжнародних договорів та їх застосування українськими судами
3. Місце у внутрішньому правопорядку України загальновизнаних і звичаєвих норм міжнародного права та їх застосування українськими судами
4. Формування моделі взаємодії міжнародного та внутрішнього права і практика українських судів.

5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: загальна характеристика. Європейський суд з прав людини.

6. Застосування практики ЄСПЛ у національній судовій практиці.

Контрольні питання:

1. Як реалізуються в Україні норм міжнародного права?
2. Що таке імплементаційні механізми застосування норм міжнародних договорів України?
3. Охарактеризуйте місце у внутрішньому правопорядку України загальнодержавних і звичаєвих норм міжнародного права та їх застосування українськими судами?
4. Що вам відомо про Конвенція про захист прав людини основоположних свобод?
5. Як впливає практика ЄСПЛ на національну судову практику України?

3. Самостійна робота здобувачів освіти

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню здобувачами освіти матеріалу з освітньої компоненти «Основи державності і права» та формуванню у них навичок та вмінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та опрацювання літератури, що пропонується до вивчення по темах навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, виконання завдань по темах практичних занять;
- підготовка письмових відповідей на питання для самопідготовки;
- робота в інформаційних мережах;
- вибір теми, розробка плану та написання тез;
- самостійне вивчення та складання конспектів по темах, що виносяться на самостійне вивчення.

Результативність самостійної роботи виявляється під час заслуховування та обговорення доповідей, написання та обговорення рефератів, поточного модульного контролю знань, перевірки письмових відповідей та підсумкового оцінювання успішності здобувачів освіти у сесію.

Теми рефератів:

1. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи
2. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї». Сім'я релігійного і традиційного права
3. Правова система України: історія, стан та перспективи
4. Правова система України в генезисній структурі правових систем: поняття і основні ознаки
5. Англосаксонська правова сім'я, її особливості
6. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу
7. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект
8. Правова система України в сучасних умовах
9. Взаємодія міжнародного, європейського та національного права
10. Адміністративне правопорушення, його поняття та склад.
11. Суб'єкти адміністративних правопорушень.
12. Особливості відповідальності за порушення правил дорожнього руху.
13. Загальні правила накладення стягнень за адміністративні правопорушення. Строки накладення адміністративних стягнень
14. Адміністративний процес: зміст, загальні риси, особливості.
15. Завдання і порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення.
16. Адміністративне затримання.
17. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

18. Поняття режиму законності та дисципліни в державному управлінні.
19. Поняття господарського права як галузі права.
20. Предмет регулювання господарського права.
21. Поняття господарської діяльності, її види (підприємницька та некомерційна).
22. Законодавче визначення господарської діяльності.
23. Методи господарського права: поняття, види (метод автономних рішень, метод власних приписів та метод рекомендацій).
24. Система курсу господарського права: загальна та особлива частина.
25. Наука господарського права: її предмет та система.
26. Основні правові категорії і поняття господарського права.
27. Проблема понятійного апарату та понятійних рядів.
28. Поняття і основні риси державного управління.
29. Сутність виконавчої влади, її співвідношення з державним управлінням та адміністративним правом.
30. Звернення громадян, їх види. Порядок розгляду звернень громадян згідно Закону України "Про звернення громадян».

4. Рекомендована література

Основна література

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073 Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.

5. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Про місцеве самоврядування в Україні від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>.

7. Про місцеві державні адміністрації Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>.

8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове держав-не соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2464-17>.

9. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17>.

10. Про центральні органи виконавчої влади від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3166-17>

11. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17>.

12. Про Кабінет Міністрів України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-18>.

13. Про виконавче провадження [Електронний ресурс]: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19>.

14. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. посібник для підготовки до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.

15. Гусарев С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави : навч. посібник / Київський національний ун-т внутрішніх справ. К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 270 с.

16. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. К. : Видавець Паливода А. В., 2007. 296 с. (Бібліотека студента).

17. Серета Г. П., Стеценко С. Г. Проблеми теорії держави і права : навчальний посібник у визначеннях та схемах. К. : КНТ, 2009. 184 с.

18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підруч. Х. : Еспада, 2006. 776 с.

19. Теорія держави та права : посіб. для підгот. до екзаменів / С. М. Тимченко, Р. А. Калюжний, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. К. : Вид. Паливода А. В., 2006. 176 с.

20. Водний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Допоміжна література

1. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. С. 99.

2. Волинка К. Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2000. 16 с. С. 7.

3. Ткачук Л. В. Правозахисні гарантії прав і свобод людини та механізм їх реалізації в Україні: загальнотеоретична характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 73–77.

4. Маляренко В. Т., Пилипчук П. П. Про межі судового контролю за додержанням прав і свобод людини в стадії попереднього розслідування кримінальної справи. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 2. С. 39.

5. Святоцький О. Д. Адвокатура в юридичному механізмі захисту прав громадян (історико-правове дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. К., 1994. 281 с. С. 4.
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. С. 2509.
7. Рабінович П. Основоположні права людини: термінопоняттєвий інструментарій дослідження та викладання. *Право України*. 2015. № 2. С. 9–23.
8. Глухарева Л. И. Права человека в современном мире (социальнофилософские основы и государственно-правовое регулирование). М. : Юристь, 2003. 304 с
9. Рабінович П. М., Раданович Н. М. Європейська Конвенція з прав людини : проблеми національної імплементації (загальнотеоретичні аспекти). Львів : Астрон, 2002. Вип. 4. С. 58. (Серія 1. Дослідження та реферати).
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
12. Онищенко Н., Зайчук О., Журавський В. Правовая система – интегративная категория правовой науки. *Право Украины*. 2013. № 1. С. 7–26.
13. Оніщенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтеграційних та внутрішньонаціональних складових. *Право України*. 2009. № 10. С. 83–88.
14. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система: моногр. Харків : Право, 2017. 336 с.
15. Паршин И. С. Правовая регламентация коррупции в законодательстве стран англо-американской правовой семьи. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2012. № 9. С. 40–42.

16. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України : моногр. / за ред., передм. Н. М. Пархоменко. Львів : ПАІС, 2014. 307 с.

17. Полатайко І. В. Втілення правової ідеології у правових системах сучасності: теоретико-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с. 80. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: моногр. / Н. М. Оніщенко, та ін.; ред.: Ю. Л. Бошицький. Київ : Кондор, 2012. 616 с.